

National Certificate of Educational Achievement
TAUMATA MĀTAURANGA Ā-MOTU KUA TAEA

Exemplar for Internal Achievement Standard Samoan Level 2

This exemplar supports assessment against:

Achievement Standard 91147

Write a variety of text types in Samoan to convey information, ideas and opinions in genuine contexts.

An annotated exemplar is an extract of student evidence, with a commentary, to explain key aspects of the standard. It assists teachers to make assessment judgements at the grade boundaries.

New Zealand Qualifications Authority

To support internal assessment

	Grade Boundary: Low Excellence
1.	<p>For Excellence, the student needs to write a variety of text types in effective Samoan that communicate information and express and justify ideas and opinions.</p> <p>Effective Samoan will be shown by development of the information, ideas and opinions which is controlled and integrated, and by the capable selection and successful use of a range of language and language features that are fit for purpose and audience.</p> <p>Communication will not be hindered by inconsistencies.</p> <p>In extracts A and C, the student effectively communicates, expresses and justifies information, ideas and opinions, e.g. ‘O le mea totino e sili ona taua ia te a’u o la’u telefoni feavea’l; atonu e te’ena e o’u matua le malosi o lo’u tiotio i la’u telefoni ne’i te’i ua aafia la’u aoga’ (1) and ‘E taua tele le feau o lo’o fa’aalia mai lenei ata, o lo’o faaalia mai ai puapuagatia o lo’o feagai ma tagata matitiva i lea fo’i itu o le lalolagi’ (2).</p> <p>Effective Samoan is shown in the development through integrated and capable selection and successful use of a range of language and language features that are fit for purpose and audience, e.g. ‘Ua ou iloa i’uga ma a’afiaga e o’o ai tagata e fa’aaoga le tatau pe sese o lea tekonomosi aua ua avea ma auala ua fela’ua’i ai tala...’ (3) and ‘E leai lava se isi e saogalemu i ia tulaga...ae o le auga ina ia taumafai e tete’e i fa’aoosoosoga ma ia aua ne’i tatou tu’uaia lo tatou siosiomaga...’ (4).</p> <p>Across all three extracts, communication is not hindered by inconsistencies in choice and use of language and language features.</p> <p>For a more secure Excellence, there could be additional evidence of development, e.g. extract B could further develop, integrate and justify ideas and information relevant to the topic.</p>

O LE MEA TOTINO E SILI ONA TAU A'U

O le mea totino e sili ona tāua ia te a'u o la'u telefoni feavea'i. Atonu e te'ena e o'u matua le malosi o lo'u tiotio i la'u telefoni ne'i te'i ua a'afia ai la'u aoga [1] ae i lo'u lava manatu o se mea tōtino lea e faigatā ona ou ave ese ona e taua tele ia te a'u.

Po'o fea lava se mea ou te alu i ai, a ou sauni, e muamua lava ona va'ai muamua po'o fea le mea o lo'o iai la'u telefoni. Ua avea lea mea ma uō pele ia te a'u i taimi e na o a'u aemaise pe a ou faimalaga na o a'u i le a'oga po o le nofonofo to'atasi fo'i.

I isi taimi, e aogā lava le telefoni fe'avea'i auā le feso'ota'iga ma matua fa'apea aiga, po o uō fo'i i taimi o lo'o mana'omia ai le fesoasoani i mea a'oga. Ae peita'i, e iai lava taimi e fa'aaoga lē tatau ai telefoni, e le tupulaga talavou.

Ua ou iloa i'uga ma a'afiaga e o'o ai tagata e fa'aaoga lētatau o lea tekonomosi auā ua avea ma auala e fela'ua'i ai ni tala [3] fa'aleaga ai isi fa'apea le fa'amalosia ma le fa'afefe o isi. Ua tele ona fa'asalalau i tala fou nei ituaiga auala sesē ua tutupu ma ua i'u le lavevea po o le i'u o ola o tagata.

O la'u telefoni ma le fa'aaogaina lelei, e maua ai o'u fiafiaga o le olaga e pei o ata o o'u uō mamae ma lo'u aiga peleina. I taimi o fa'anoanoaga, e iai le fesoasoani mai uo i le fa'amafanafanaina i taimi faigata e ala i le text (fe'au tusitusi) po'o le talanoa fo'i luga o le telefoni. Ae le gata i lea e mafai fo'i ona fa'alologologo ai i le musika pe a fai o'u mea a'oga.

E i ai foi le aogā i taimi o fa'alavelave fa'afuase'i, e mafai ona feso'ota'i ai i tagata aemaise leoleo po o nisi tagata e manaomia e fesoasoani i ni fa'afitauli. Ae sili ona aogā la'u telefoni ia te a'u e lagona ai lo'u sefe pe a ou fealua'i na o a'u.

LE Extract B

O SE TUSI I LO'U OLAGA

Mo le tama'ita'i a'oga i Samoa,

Talofa lava, o lou igoa o Sina loeli. E sefulu ono o'u tausaga, ma ou te aoga i le Kolisi o St Margarets. Ou te vasega ono i lea aoga. E to'alima i matou le fanau, o lo'u uso e ulumatua o ma o'u tuagane e to'a tolu. E nonofo uma i latou i'inei na'o le to'atasi o lo'o i Ausetalia auā taaloga lakapi. O a'u o le uii o le fanau.

O la'u olaga a'oa'oina, na ou amata mai i le aoga faa'taitai a le matou ekalesia. I le lima o o'u tausaga na ou alu i le a'oga lea o Nga Iwi Primary school, ona toe sui foi lea o la'u aoga auā ua fa'a'auau I le Viscount Intermediate. Na ou amata i St. Margarets i le tausaga 2008 ma o se taimi muamua lenei ua ou o'o ai i se a'oga na'o teine. Ou te fiafia tele i la'u aoga auā e leai ni tama e mā ai teine ma e tele isi mafuaaga e lelei ai aoga a teine.

Mai lo'u laititi na matou lolotu lava i le lotu o le Ekalesia Faapotopotoga Kerisiano Samoa (EFKS) Magele i Sisifo.

Ou te matuā fiafia lava e taalo i le taaloga lakapi faapea foi le volipolo. I le aoga, ou te taalo lakapi, oute taalo i le tulaga lea o le Flanker, pei o le kapeten'i o le All Blacks, o Richie McCaw.

I le tausaga ua tuana'i na filifilia ai au e fai ma sui e taalo mo Aukilani faapea foi lenei tausaga. i le volipolo, ou te ta'alo mo le a'oga, ma na ou kapteten'iina le au mo lenei tausaga, ou te ta'alo foi mo le matou aulotu auā taaloga a le matou pulega.

I lo'u taimi avanoa, ou te fiafia e alu i luga o le upega tafa'ilagi e su'esu'e ai ofu po'o ni sikaili (style) fou. Ou te fiafia foi e faalogologo i pese mai le fai pese lea o Spawnsbreezie.

Mo le lumana'i, oute fia avea ma social worker, po'o tagata e fautua i aiga, aemaise le au tupulaga talavou, auā oute fiafia lava e faigaluega ma lea tupulaga e fofō faafitāuli o loo feagai ma latou.

Ou te fia alu foi i le Navy po o le Army aua e mafai ai ona tautua mo le atunu o Niu Sila, o se auala foi lea e mafai ai ona ou feiloai ma isi tagata mai isi atunu'u o le lalolagi.

Ia o lenā o se oto'otoga o lo'u nei tagata ae o le a fa'atali atu mo sau tala mai e uiga i lou olaga ma nisi fo'i o ou sini mo lou lumana'i

Tofa Soifua
Alofa'aga,
Sina Ioeli

LE Extract C

ATA TIFAGA – TSOTSI

O le ata tifaga lea o Tsotsi, o se ata sa pu'eina i totonu o Aferika i Saute ma o le gagana e faaaogaina i totonu o le ata o le faaferika. Ae e faaliliu mai i le gagana Peretania auā le malamalamama ai o tagata matamata e le'o malamalamama. O se ata lea e tāua tele le feau o loo fa'aalia mai ai ma e lelei fo'i e iloa ai e isi tagata o lo o i fafo mai o Aferika i Saute le olaga ma le ituaiga o puapuagatia o lo o feagai ma tagata matitiva i lea fo'i itu o le lalolagi.[2]

I le amataga o le ata, e fa'aalia mai ai le vaega lea o loo autū i ai le ata ma le ituaiga nofoaga o loo latou nonofo ai. I totonu fo'i o lea faaliga o loo vaaia ai le palapalā ma le matafi o mea fale e pei o nofoa, laulau faapea fo'i moega ae o le mea e sili ai ona matuiā, o le leai o se eletise o faaaogaina e faamalamalamama ai totonu o le fale, ae na o le malamalamama mai i le la o loo susulu i fafo o loo mafai ai ona iloa mea. E faaali mai ai i tagata maimoa e lē o se ata e i ai se fiafiaga i le amataga ma se mea lelei o le a tupu, ae na o le pau le mea e tapa ai loa o faafitāuli e lē lelei ma e maua le lagona o le a aafia ai nisi o tagata ia.

O le isi fo'i faaaliga e lagolago ai le saosaoa o faalavelave i totonu o le ata o le umia o aupega malosi e fa'aaoagāina ina ia afaina ai soifua o le to'atele o tagata mauoa ma tagata e lelei o latou galuega. O le isi fo'i lea o mafuaaga ua tele ai faafitāuli ona o le tuliloa ai e tagata o loo mana'omia le tamaoaiga, ia tagata mau'oa. O le tulaga e masani ai o le ave faamalosi pe a umia aupega malosi e lē mafai ai ona 'alo ai se isi.

O lea ata e tele lava i le fa'aalia o le uiga o le tagata lea o Tsotsi, lē o lo o autū ai le ata ma se pepe sa faafuase'i ona ia maua i totonu o le taavale sa ia gaoia. Sa ia sola ese mai i ona uō ma na ia vaaia ai loa se taavale o loo taumafai le fafine e ona le ta'avale, e tatala le pa e alu ai i totonu o le lotoā o lona fale.

O le avanoa lelei lea mo Tsotsi e osofa'ia ai le fafine ma gaoi ai loa le taavale. A'o sola Tsotsi ma le ta'avale na ia le mautinoa le tala o loo taumafai le fafine e vala'au mai iā te ia. Sa faafuase'i ona oso lona popole ona ua faalogainga e ia se pepe o tagi aueue i tua o le taavale.

O iina sa amata ai loa ona toe fo'i ona mafaufauga i tua i lona olaga a'o laitiiti ma ona matua. O Tsotsi o se tagata e le faaalalia ni ona lagona salamo fo'i i ona uiga ma amioga lē pulea sa ia faia. O le tele lava o le mafuaaga ua ia faapea ai ona sa tuulafoa'ia ma tuu tia'i o ia a'o laitiiti e lona tamā aua sa maua lona tinā i se faama'i .

A'o o le taimi sa ia mafuta ai ma le pepe meamea, o i'i loa sa amata ona suia ai ona amioga ma lona vaiga i mea lelei e tatau ona tupu ma mea lē lelei e lē tatau on tupu. Ua avea le pepe meamea ma se feau tāua e fagufgnu ai ia te ia le tāua tele o le taumafai pea e saili mea sili ma tulaga lelei nai lō le amatalia o faafitauli po o agasala ma i'uvale.

E leai lava se isi e saogalemu i ia tulaga pe a to'atele tagata o loo mafatia i puapuagatia ma le mativa, ae o le auga o lea ata ina ia taumafai e tete'e fa'aoso'osoga ma ia aua ne'i o tatou tu'ua'ia lo tatou si'osi'omaga [4] mo o tatou amio ma le olaga lē lelei ua tatou filifilia. E mafai lava ona tatou taumafai e ui I le ala sa'o ma tatau tusa po o le a le faigatā.

	Grade Boundary: High Merit
2.	<p>For Merit, the student needs to write a variety of text types in effective Samoan that communicate information and express and justify ideas and opinions.</p> <p>Convincing Samoan will be shown by development of the information, ideas and opinions which is generally credible, and by the connected and selection and use of a range of language and language features that are fit for purpose and audience.</p> <p>Communication will not be significantly hindered by inconsistencies.</p> <p>In extract A, the student effectively communicates, expresses and justifies information, ideas and opinions which are controlled and integrated, e.g. '<i>E sa'o lava le alagaupu Fa'aperetania...e moni ma fa'amaoni lea upu ona ou te lagona...O lo'u fale o se nofoaga e mafana ona o le mafutaga ma uso ma tuagane i lalo ifo o le tausiga o matua'</i> (5).</p> <p>In this extract, there is a range of language and language features capably selected that are fit for purpose and audience, e.g. '<i>Ou te fa 'afetai i o'u matua o lo'o maua se nofoaga mautu ou te malu ai. O se fa'amaniuaga lea mai Le Atua ona ua ou iloa, e le tofu uma tagata ma fale latou te malu ma aumau ai'</i>' (6).</p> <p>To reach Excellence, inconsistencies should not hinder communication. There are sentence fragments which do not make sense due to incorrect word order, e.g. '<i>o le uiga e sili nei e taua tele ai lo'u tama</i>' (7), and there are several spelling mistakes, e.g. '<i>o'u uo</i>' instead of '<i>a'u uo</i>' and '<i>taalo</i>' (singular) instead of '<i>taaalo</i>' (plural), which do affect communication.</p> <p>To reach Excellence, there would also be more consistent evidence of development. In extract C, the information and ideas could have been developed further (as required for Excellence), e.g. '<i>O lo'o sologa lelei fo'i lo'u feagai ai ma a'oa'oga...sa fai matou suega fa'ata'ita'i i le kuata fa'atoa mavae atu ma sa fiafia tele ona...</i>'.</p>

O LE ALALAFAGA E SILI ONA TAU ia TE A'U

E sa'o lava le alagaupu fa'aperetania, "There's no place like home". Po'o fea lava se mea e te alu i ai, e leai lava se nofoaga e tutusa ma le fale o lou aiga. E moni ma fa'amaoni lea upu ona ou te lagona [6] lava e leai se lava tafa o lenei kelope e mafana e pei o lo'u fale.

O lo'u fale, e sili ona taua ia te a'u. O se nofoaga e mafana i mafutaga o uso ma tuagane, i lalo ifo o le tausiga o matua [5]. Matou te galulue fa'atasi, ta'aalo ma toē fa'atasi i le tele o taimi.

E tele taimi e fafia ai le mafutaga o lo'u aiga e pei o aso fanau ma aso fa'ailogaina o le matou aiga. Ae peita'i, e iai fo'i taimi fa'anoanoa, e pei o le taimi na maliu ai le tina o lo'u tina I le tausaga 2008. E ui lava ona faigata taimi o fa'anoanoaga, e tumau pea le mafanafana o le alofa o le aiga pe a fa'atasi i le matou fale.

Ou te fa'afetai i o'u mātua o lo'o maua se nofoaga mautū oute malu ai. O se fa'amaniuga lea mai Le Atua ona ua ou iloa, e le tofu tagata uma ma fale latou te malu ma aumau ai [6]

Afai e te ulufale mai i le matou fale, e iloagofie o a'u o le samoan i mea tōtino o lo'o i ai i le matou fale e pei o 'ula o lo'o tautau ma teuteu ai 'ata o tagata o le matou aiga. E fola foi fala i le foloa, fa'apea ie ma mea teu fale mai Samoa. O Tusi Paia ma tusipese e teu lelei i le fata i le potu malolo.

Pe a e ulu i lo'u potu moe, e te iloa ai lo'u fa'asinomaga i mea o lo'o i totolu o lo'u potu. O se fa'ata'ita'iga, o lo'o i ai la'u piano, e iloa auā oute fafia e tā lea la'au fa'amusika. I lo'u potu fo'i o lo o iai ata o lo'u aiga ma o'u uo auā e taua lo'u aiga fa'apea o'u uo. I le tulimanu o lo o iai la'u kesi o lo o tumu i luga i tusi o a'u mataupu i le a'oga. Ou te fafia e nofo i lo'u poto auā o lo o iai mea e taua ia te a'u.

E leai lava se nofoaga ou te fia nofo ai po o le a lava le matagofie, I lō lo'u lava fale auā e sili lea ia te a'u ona o iina o lo'o iai le alofa ma le fa'avae a le matou aiga.

HM Extract B

O LO'U TAMA

O lo'u tama o se tagata e sili ona taua ia te a'u o lo'u tama. O Togia o Iona igoa Matai. Sa fanau lo'u tama i le 14 o Setema 1975 i Samoa.

O isi taimi ou te ta'alo ma o'u uso ma tuagane i talaane atu o le auala ma vala'au i isi tamaiti mai isi fale e o mai fo'I e ta'alo. A fesili atu nisi e pei o lo'u tina pe aisea le uiga o lo'o ia aumai ai isi tamaiti I le matou fale e ta'alo, ae tali mai "Aua o a'u o le Matai ma fafia tamaiti ia te a'u" ma ata'ata leotele, ae le iloa e le malie ma na'o ia o lo'o ata i ana tala.

I le filifili o a'u mo le Lakapi iuni mo Aukilani, e le misia se aso ou te le va'ai I lo'u tama o lo'o ata'ata mai ma fai mai e "TAMO'E!" ma le "Aua e te sela so'o!". E fafia e fa'atonu lo'u ta'alo I luma o a'u uo, ae ou te ata'ata malie a'u ia, ae e le iloa ou te ata'ata I fafo ae fefe I totolu. O le mea sili lea ou te alofa tele I lo'u tama aua e taumafai tele e sau matamata a'u ta'aloga ma fesoasoani e fa'atonu a'u I mea o lo'o fa'aletonu I lana silasila, aua fo'I ma se po lai'iti'iti I lo'u

ulu e ala ai a'u I luga. E ui ina le maua uma mai a'u ta'alogia, e taumafai tele lo'u tama ina ou va'ai atu o matamata mai pe a ou tamo'e ma le polo.

O le uiga e sili nei e taua tele ai lo'u tama [7] aua e tele a'oa'oga taua ua ia a'oa'o mai ia te a'u.

HM Extract C

Tapu Esela
Kolisi o Samoa
Vaivase Tai
Apia
Samoa

Mo Tapu Esela,

E muamua pea ona sii le viiga ma le faafetai i lo tatou tama oi le lagi e tusa ai ma lana tausiga i tatou lana fanau. E talitonu le mafaufau o loo manuia oe le uō pele. O loo faapea foi a'u ma le feagai ai ma a'oa'oga i lenei vaitaimi o le tausaga.

Ua ou tusi atu e asi atu oe po o a mai le olaga ma lau taumafaiga i le a'oga? Ia o lea lava ou te manuia ae le gata i lea, o loo sologa lelei foi lo'u feagai ai ma a'oa'oga.

Tapu, si o'u uso e, e lē mafai ona tī I tua le taimi, e lē mafai foi ona aoao mai le ipu vai pe a masa'a pe a ou mafaufau i le ta mafutaga ae ou te le i faimalaga mai i lenei atunu mamao o Niu Sila, ona o le sa'iliga o a'oa'oga mo se lumana'i manuia.

I le tele o taimi ou te mafaufau ai ma manatua aso fafia o le ta usu fa'atasi i le pasi mo le a'oga ma le ta fai mea a'oga fa'atasi, aemaise le mafana o le ta mafutaga fa'aleuso. Ou te nofo ma fa'apea ai, "ma'imau pe ana toe maua na taimi." Ua ou misia le ta faiga uō ma le ta felagolagoma'i i aso na ta mafuta ai i Samoa. E lagona le fa'anoanoa auā e leai so'u uō pei o oe iinei i Niu Sila.

E ui lava ona faigata a'oa'oga i lenei atunu'u ae o loo taumafai ma tu'u pea i talosaga i aso ta'itasi atonu e tali le Atua i o'u mana'oga ina ia manuia la'u taumafaiga i lenei tausaga. Ou te tatalo foi ina ia faapenā foi lau taumafaiga i au aoaoga iinā.

Ia, ole a faai'u le tusi ae talitonu le mafaufau o lenā o lo o e manuia i le alofa ma le agalelei o lo tatou tamā ia feiloi pea i talosaga molia i luma ole alii i aso taitasi.

Tusi mai pe a e mauaina lenei tusi ae alofa tele atu mo oe la'u uō pele.

Tofaina,

Tala Iosefo

	Grade Boundary: Low Merit
3.	<p>For Merit, the student needs to write a variety of text types in effective Samoan that communicate information and express and justify ideas and opinions.</p> <p>Convincing Samoan will be shown by development of the information, ideas and opinions which is generally credible, and by the connected and selection and use of a range of language and language features that are fit for purpose and audience.</p> <p>Communication will not be significantly hindered by inconsistencies.</p> <p>The student develops information and ideas which is generally credible and connected, e.g. ‘O le tala o lo’u tina e masani ona fai o le “uo mo aso uma ae o le uso mo aso vale’ (8). The language used is also fit for the purpose and audience of each text type, e.g. ‘Sa fai ai loa lona tama, e tolu lava mea ia oute fia mana’o e te faia ona e maua ai lea o le ta’avale’ (9) and ‘Fofo’e fa’ipula ma tu’u i totonu o se ‘ulo ma sasa’a i ai le vai vevela’ (10).</p> <p>For a more secure Merit, there needs to be additional evidence of a range of language which is fit for purpose and audience.</p>

Extract A**O le tagata e sili ona taua ia te a'u**

Talofa, o lo'u igoa o Repeka. Sa fa'aigoaina a'u i le igoa o lo'u tinā matua po'o le tinā o lo'u tina. O lo'u tina matua o Repeka o se tagata e sili ona taua ia te a'u. Sa ou ola ma tuputupu a'e i Niu Sila ae peita'i sa masani ona matou faimalaga i Samoa e asiisi atu i lo matou āiga ae maise le matou tina pele o Repeka e nofo i Samoa.

Ou te manatua lava aso sa ou nofo ai ma si a'u grandma. I taeao po lava, sa ia fafagu ia te a'u ma lo'u uso la'ititi ma fai mai e "nonofo ia i luga se'i fai se matou lotu o le taeao". Tiga le ma lelava ae sa ma vave nonofo lava i luga ne'i te'i ua igi maua e le ma tina! E le taitai misi se aso ma se lotu, lotu o le taeao ma le lotu fa'aafiafi. E eseese lava Samoa ma nei i Niu Sila, e seasea fai a matou lotu fa'aleaiga ona o le pisi tele i aoga ma galuega, ae i Samoa e le mafai ona misi.

O lo'u tina matua e ese ma le lotoalofa toe fai tala malie. O se tina fo'i e fai āiga lelei, **o le tala o lo'u tina e masani ona fai o le "uo mo aso uma ae o le uso mo aso vale"**[8]. O se a'oa'oga taua lenei ua ou maua mai i si o'u tina – ina ia ou fa'atauaina lo'u āiga ona a tupu mai se fa'alavelava o lou āiga e te tua i ai ma o le āiga fo'i e alofa moni ia te oe.

Extract B**Tala ia Atamu**

Ua sefulu ma le fitu tausaga o Solomona. Ua fia mana'o lava Solomona i se ta'avale e alu ai i le aoga.

Sa alu loa Simi ma fai i lona tama e fia mana'o ia i se ta'avale e alu ai i le aoga. Sa fai ai loa lona tama, e tolu lava mea ia oute fia mana'o e te faia ona e maua ai lea o le ta'avale [9]. "Muamua, ia lelei ou togi i le aoga, lona lua, 'oti lou ulu, lona tolu faitau le Tusi Paia mai le Kenese e tau i le Faaliga".

Ua fai uma e Solomona ia mea ae tasi lava le mea e le'i faia e ia, e le'i otiina lona ulu. Fesili loa le tama ia Solomona, "Aisea le mea ua le 'oti ai lou ulu". Ae faimai Solomona, "Na ou faitau i le Kenese e o'o i le Faaliga, e leai ma se mea na ta'u mai ai sa 'oti e lesu lona ulu". Fai atu loa ma lona tama, "la atali'i, fa'alogo mai oe, na ou faitau fa'atolu fo'i i le Tusi Paia, e leai fo'i se mea o ta'u mai ai, sa ti'eti'e lesu i se ta'avale, na'o le asini sa ia ti'eti'e ai."

Extract C

O le faiga o le Suafa'i

O mea e fai ai

6 fa'ipula
60g saito
100mls pe'epe'e

O le fa'asologa o le faiga

1. Fofo'e fa'ipula ma tu'u i totonu o se 'ulo ma sasa'a i ai le vai vevela [10]
2. Saka fa'ipula ia vaivai
3. Ave i ai le saito ona sa'eu lea o le suafai
4. Sasa'a i ai le pe'epe'e ma fa'apunapuna lëmu ia vela lelei
5. Asu loa i ni ipu supo ma taumafa loa ☺

	Grade Boundary: High Achieved
4.	<p>For Achieved, the student needs to write a variety of text types in Samoan that communicate information and express and justify ideas and opinions.</p> <p>Communication will be achieved overall, despite inconsistencies.</p> <p>The texts fulfil the communicative intents of the tasks and the language used is fit for the task and audience. There is some evidence of justifying ideas and opinions, e.g. ‘O le amataga o lenei tala tu’u o Samoa na amata mai le motu o Savai’i, o le ulugālii o le tamaita’i o Fonuea ma lona to’alua’ (11), ‘I le atunu’u pele o Samoa e tele mata’aga e i ai mo tamaiti laiti e o’o i tagata matutua’ (12) and ‘I le ata muamua e i ai tagata leaga e alu solo e fasioti tagata mo latou tupe ma gaoi ta’avale’ (13).</p> <p>To reach Merit, communication will not be significantly hindered by inconsistencies such as incorrect word order or sentence structure, e.g. ‘I le na’o o le fa’atafaeo ae ua sili ona Malaga atu I mea e fai o aulotu e fai i Faleula’ (14) and ‘Ae e ui e mo’i, e leaga tagata ae e i ai a le taimi e [sui] ai le tagata ma [sui] lona olaga, o se olaga amiolelei ai le tagata lea’ (15).</p>

O le tala tu'u o Samoa : O le tala i le Laumei ma le Malie

E i ai le tala tu'u a Samoa lea o le Laumei ma le Malie; ae pe a fa'aperetania o le Turtle and the Shark.
O le amataga o lenei tala tu'u o Samoa na amata mai le motu o Savai'i, o le ulugālīi o le tamaita'i o Fonuea ma lona to'alua [11].

Ua fe'au Malietoa Faiga i le to'alua a Fonuea e alu e tau i le taua a'o le mea moni e le toe fo'i mai o ia i lona aiga i Savai'i ma lona pele o Fonuea. Ua fai loa le la tonu e sōsola auā le la alofa moni ia te'i la'ua.

Ua fa'apea tagata Savai'i ua la ō iā Malietoa Faiga, ae leai, ua la ō i le motu lea o Tutuila ma nonofo ma le matai, o Letogi le igoa.

Ua pasi atu masina ae ua o'o i le taimi ua popole ai le ulugālīi lea o Fonuea ma lona to'alua. O le mafua'aga ua popole ai laua auā te'i ua iloa e Malietoa ua laua sosola i Tutuila ma i'u i le mala ona o le lē usita'i ia Malietoa Faiga ona mala ai la'ua aiga ma le matai o Letogi sa la'ua nonofo ai i Tutuila.

Ua la talosaga atu i le Atua mo la'ua aiga ma le matai lea o Letogi ina ia sefe i latou. O lo la alofa moni ua la tutū ai i le papa maualuga, u'ulima ma puna i lalo i le sami.

E fa'apea le tala mai anamua, ina ua la'ua totofu i le sami, ua iloa o Fonuea; na liliu i le laumei a'o lona to'alua na liliu i le malie.

O le autū o lea tala - o le alofa moni, o le alofa tunoa e tumau lava i le fa'avauvau.

Extract B

Samoa

E taua tele le atunu'u lea o Samoa I ai te a'u; ae ua fai si na leva ua le o'o i ai i le na'o o le fa'atafao ae ua sili ona Malaga atu i mea e fai o aulotu e fai i Faleula [14]. O Samoa e tele mea e te alu ai e fa'atafafao ai ou uo po'o le aiga fo'i. E lua motu o Samoa; o Savai'I po'o o le isi igoa o le Pule e ono po'o Salafai, ma le motu o Upolu.

E sili Samoa I ai te a'u aua; muamua, o a'u o le samoan; lona lua, o lo'u tama e sau mai Savai'I ma lo'u tina e sau mai nu'u ese o Upolu. E mitamita lava le matou aiga aua o matou o tagata Samoa mai Savai'I ma Upolu; e le'o na'o se motu e tasi o Samoa ae e lua. E i ai fo'i isi motu o Samoa; ae o le silisili lea o motu o Samoa, o Upolu ma Savai'i.

I le atunu'u pele o Samoa e tele mata'aga e I ai mo tamaiti laiti e o'o i tagata matutua [12]. Ae ui i lea, i ai fo'i tele faleo'loa e fa'atau ai mea fa'asamoan, e o'o i tanoa, ula nifo, ato , miti-afu, ie lavalava, o ili e o'o I pate o Kilikiti ma polo fo'i. o lenei faleo'loa e iloa o le flea maketi, ae e I ai fo'I le flea maketi mo l'a mai le moana fo'I e fa'asaga fa'atasi ma le isi maketi ae e i luma o le sami tafatafa le kapata o le maketi.

I Samoa, e i ai tele fa'afiafiaga e ala I le Sisi'iiga Fu'a o Samoa (Samoan Independence Day), o le Teuila Festival ma le tauvaga o le Miss Samoa ae e I ai fo'I fiafiaga o nu'u ma aulotu. O le mea sili I lenei

fa'afiafiaga aua e fafia ai tagata tafafao mai isi atunu'u e matamata ma le fia toe afifio mai I le tatou atunu'u pele o Samoa.

Ui I lea I le tausaga 2009 I le masina o Setema sa lavea le tatou atunu'u o Samoa I le galu lolo po'o le tsunami pe a fa'aperetania, ua lavea uma nu'u I le pito I sauté o le motu lea o Upolu sa lavea uma nu'u mai Lepa, Fagaloa Bay, Lalomanu, Salamumu ma le nu'u lea o Poutasi. Ua lavea ai fo'I ma latou pisinisi e.g. Tafua Beach Fales, The Coconuts Beach Resort ma le Sinalei Reef Resort and Spa. O l'inei sa maua ai o to'a tele o tagata faimalaga ma ua latou fefefe, o l'inei fo'I ua le iloa galuega ma pisinisi o tagata aua ua malosi tele le galu ua malepe mea uma e o'o I le auala fo'I sa leaga I le mafuae' (earthquake).

O le malosi o le atunu'u pele o Samoa ua latou toe fa'amaautu le latou nu'u ua leaga ma toe fa'aaulelei le latou nu'u. E ui ua maliliu tele o tagata I le lenei mea fa'atauva'a ae ia malolosi pea tatou I Le Atua I le mea e finagalo ai le tatou Atua. Ia fa'avae Le Atua Samoa.

Extract C

Tsotsi

I le ata.tifaga Tsotsi e tele mea taua e tupu i lenei ata.tifaga, **i le ata muamua e i ai tagata leaga e alu solo e fasioti tagata mo le latou tupo ma gaoi ta'avale [13].** I le ata.tifaga lea o Tsotsi o se ata mai le atunu'u lea o Aferika i sauté i pito nu'u e sili lava le olaga mativa ma le leai o ni mea e masani ai tagata i sisifo i le lalolagi i mea o, mea taumafa, mea tausami, e le o i ai fo'I fale ma'I lelei po'o fale e pei o ni fale l'inei.

I lenei ata.tifaga; e mafia ai ona e va'ava'ai I se atunu'u ese mai le sasa'e I le lalolagi ma e te taumafai e tu'u lou ola I le latou tulaga I le olaga mativa aua e faigata tele I le silasila.

O le fa'asologa o le ata.tifaga lea o Tsotsi, e da'asolo mai I tagata leaga e pei ona ou logo atu I le parakarafa muamua; e gaoi ta'avale, fasi tagata ma fasi oti tagata fo'I mo le latou tupo. Aua e fai si na mea leaga I le amataga o le ata ai ui I lea, e I ai se autu I le ata lea; e ui ina poo u aso e taumafai e tumau le manatu fiafia ma le loto mama aua e tele mea sili e maua mai ai. **Ae e ui e mo'I, e leaga tagata ae e I ai a le taimi e siu ai le tagata ma siu lona olaga, o se olaga amiolelei ai le tagata lea [15].**

	Grade Boundary: Low Achieved
5.	<p>For Achieved, the student needs to write a variety of text types in Samoan that communicate information and express and justify ideas and opinions.</p> <p>Communication will be achieved overall, despite inconsistencies.</p> <p>The student expresses and justifies some information, ideas and opinions, e.g. '<i>E tatau ona tu'u i le sefulu ono le tausaga ave ta'avale aua i lenei vaitaimi o le tausaga fa'atupula'a e ave ai le ta'avale i Niu Sila o le sefulu lima</i>' (16), '<i>O se tafaoga e pito sili lava ona taua ia te a'u o le taimi na ou malaga muamua i le atunu'u o Samoa</i>' (17), '<i>Mo le lumana'i, ou te fia avea ma social worker, po'o tagata e fautua i aiga, aemaise le au tupulaga talavou</i>' (18).</p> <p>For a more secure Achieved, the student could provide additional evidence of language to express and justify ideas and opinions, e.g. by giving examples to illustrate key ideas as well as providing reasons and explanations.</p>

**FA'AALI O'U MANATU PO O LAGONA I SE MATAUPU
O LE TAUSAGA AVE TA'AVALE**

O lo'u nei manatu e ala i le tausaga e fa'ataga ai le ave ta'avale.

E tatau ona tu'u i le sefulu ono le tausaga ave ta'avale aua i lenei vaitaimi o le tausaga fa'atupula'a e ave ai le ta'avale i Niu Sila o lesefulu lima [16].

O lo'u lagona i lenei tausaga ave ta'avale, e tatau ona si'i i luga i le sefulu ono afai e tu'u i le sefulu lima e to'atele o le tupulaga talavou e feoa'i i ta'avale i le auala ma fai fa'alavelave i le auala.

LA Extract B

O SE TAFAOGA E SILI ONA TAUAI TE A'U

O se tafaoga e pito sili lava ona tauai ia te a'u o le taimi na ou malaga muamua i le atunu'u o Samoa [17]. Na ou malaga ma lo'u aiga i le tausaga lua afe ma le fitu. O le matou malaga, na fai mo le fa'atasiga o le aiga o lo'u tama. Sa fai i le nu'u o Fa'aala, Palauli i Savai'i.

I le masina o Tesema na ou alu ma lo'u aiga mai Niu Sila i le malae va'alele ona matou malaga atu loa i Samoa. Na ou popole aua sa tele mea na ou fa'alogi i ai e tutupu i Samoa aemaise namu ma le po'ua o lo'u tino. Ae na ou fiafia fo'i aua na ou le o'o muamua i Samoa ae na ou fa'alogi e ese le manaia.

LA Extract C

O SE TUSI I LO'U OLAGA

Mo Eseta

Talofa lava, o lou igoa o Sina Eteuati. E sefulu ono o'u tausaga, ma ou te aoga i le aoga o Ridgefield High School. Ou te vasega ono i lea aoga. E to'alima i matou le fanau, o lo'u uso e ulumatua o ma o'u tuagane e to'a tolu. E nonofo uma i latou i'inei na'o le to'atasi o lo'o i Ausetalia auā taaloga lakapi. O a'u o le uii o le fanau.

Mo le lumana'i, ou te fia avea ma social worker, po'o tagata e fautua i aiga, aemaise le au tupulaga talavou [18], auā oute fiafia lava e faigaluega ma lea tupulaga e fofō faafitāuli o loo feagai ma latou.

Ia o lenā o se tala pu'upu'u i lo'u nei tagata ae o le a fa'atali atu mo sau tala mai e uiga i lou olaga ma nisi fo'i o ou fuafuaga mo le lumana'i.

Soifua
Sina

	Grade Boundary: High Not Achieved
6.	<p>For Achieved, the student needs to write a variety of text types in Samoan that communicate information and express and justify ideas and opinions.</p> <p>Communication will be achieved overall, despite inconsistencies.</p> <p>The student attempts to write a variety of text types in Samoan, and communication is achieved across the three pieces.</p> <p>To reach Achieved, the student must also provide evidence of justifying and expressing ideas and opinions at Level 7 of the curriculum. Because the three pieces are very short, the student has not been able to provide this evidence. The overall word count (across at least 3 text types) should be at least 400 words.</p>

Extract A**O LO'U TINA**

O lo'u tina o se tina lotoaofa toe agalelei i so'o se isi. O le igoa o lo'u tina o Sara Moana ma ua fasefululua nei ona tausaga. O lo'u tina o se tina e galue malosi aua le atina'eina o lo matou āiga. O aso uma e usu i le taeao ae fa'atoa sau i le fale ua pogisa. O ia o se fa'ata'ita'iga lelei mo a'u ma o'u uso laiti aua e fa'ata'ita'l mai ai le taua o le fa'amaonni.

Extract B**O LO'U TAMA**

O lo'u tamā o se tagata e sili ona tāua ia te a'u. O lona igoa o Isaia Ioane. Sa fanau lo'u tama i le 31 Aokuso 1968 i Samoa. O le uiga e sili ona taua o ia iā te a'u auā e tele a'oa'oga o lo'o ia fa'atonu i lo'u olaga, aemaise upu fa'alāei'au ma fautuaga e fa'amalosi mai ia te a'u i le ta'aloga lenei o le Lakapi luni, ina ia ou pei o ia ma ou o'o fo'i i le tulaga na ia i ai.

Na amata ona ta'alo lo'u tama i le Lakapi luni i taimi na ia la'iiti'iti ai i le tulaga Loka. O aso nei e le toe ta'alo ae nofonofo i le fale ma e'ē i le televisē pei o Graham Henry i le au lakapi o le Olo Peleki o lo'o fa'ali mai i luga o le televisē.

Extract C**MO LO'U UO FOU**

Talofa! O lo'u igoa o Panapa Tomasi ma ou te a'oga i le a'oga maualuga lenei o St. Stephens. Ou te fiafia e ta'alo le ta'aloga lenei o le Lakapi Uni, ma o le a ou tautala nei i lo'u au Lakapi mai lo'u a'oga. Na amata ona ou ta'alo i le Lakapi Uni mai le vaitaimi na ou iai i le Vasega Luu.